

DEVINTAS SKYRIUS

Maritos sandoris

„DABAR VISI MANO DRAUGAI YRA IŠ KIPP.“

I.

XX a. paskutinio dešimtmečio viduryje ketvirtame *Lou Gehrig Junior* aukštosios mokyklos aukšte Niujorke atvėrė duris eksperimentinė valstybinė mokykla, pavadinta *KIPP* akademija.⁵¹ *Lou Gehrig* yra septintosios mokyklos rajone, kitaip dar žinomame kaip Pietų Bronksas, vienas iš skurdžiausių rajonų Niujorke. Tai žemas, pilkas septintojo dešimtmečio pastatas, kurį gatvė skiria nuo eilės niūriai atrodančių daugiaaukščių. Už kelių kvartalų yra Grand Konkors – pagrindinė rajono gatvė. Tai ne tos gatvės, kuriomis jūs mielai vaikštinėtumėte vienas tamsiu paros metu.

KIPP yra pagrindinė mokykla. Klasės čia didelės: penktokų yra dvi klasės po trisdešimt penkis mokinius kiekvienoje. Nėra jokių stojamųjų egzaminų ar priėmimo reikalavimų. Mokiniai yra atrenkami loterijos būdu, kurioje gali dalyvauti visi Bronkse gyvenantys ketvirtokai. Maždaug pusė mokinių yra afroamerikiečiai, kiti – išeiviai iš Lotynų Amerikos. Trys ketvirtadaliai vaikų yra iš nepilnų šeimų. Devyniasdešimt pro-

⁵¹ KIPP reiškia „Knowledge Is Power Program“ (Žinios yra galios programa). – Aut. past.

centų turi teisę į „nemokamus arba lengvatinius priešpiečius“, kas reiškia, kad jų šeimos uždirba tiek mažai, kad federalinės valdžios organai šitaip prisideda prie to, kad vaikai galėtų pavalgyti padorius priešpiečius.

KIPP akademija atrodo tartum tokia mokykla tokiam rajone su tokiais mokiniais, kad mokytojus varo į neviltį – bet tą minutę, kai jūs peržengiate slenkstį, pasidaro aišku, jog čia kažkas kitaip. Mokiniai ramiai vaikšto koridoriais vienas paskui kitą. Klasėje jie mokomi atsisukti ir atkreipti dėmesį į tą, kas su jais kalba, – pagal protokolą, čia žinomą kaip „SSLANT“ („*smile, sit up, listen, ask questions, nod when being spoken to, track with your eyes*“): šypsokis, sėdėk tiesiai, klausykis, užduok klausimus, linkčiook, kai su tavimi kalbama, ir palaikyk akių kontaktą. Ant mokyklos koridorių sienų kabo šimtai vėliavėlių tų koledžų, kuriuose mokosi *KIPP* absolventai. Paskutiniaisiais metais šimtai šeimų iš viso Bronkso dalyvavo *KIPP* loterijoje į 48 vietas penktokams. Nebus perdėta pasakius, kad per dešimt savo egzistavimo metų *KIPP* tapo viena gėdžiamiausių valstybinių mokyklų Niujorke.

Labiausiai *KIPP* žinoma dėl matematikos. Pietų Bronkse tik apytiksliai 16 procentų visų pagrindinės mokyklos mokinių matematikos žinios atitinka ar viršija jų klasės lygį. Bet *KIPP* baigdami penktąją klasę daugelis mokinių matematiką vadina savo mėgstamiausiu dalyku. Septintoje klasėje *KIPP* mokiniai pradeda mokytis *vyresniųjų klasių* lygio algebros. Baigdami aštuntą klasę, 84 procentai mokinių atitinka ar viršija jų klasės lygį, kas reiškia, kad ši marga grupė atsitiktinai atrinktų neturtingų vaikų iš aptriušusių namų viename blogiausių šalies rajonų – kurių tėvai dauguma atvejų niekada nebuvo įkėlę kojos į koledžą – matematiką moka taip pat gerai, kaip privilegijuoti aštuntokai iš turtingų Amerikos priemiesčių. „Esmė yra mūsų vaikų skaitymas, – sako Davidas Levinas, kuris 1994-aisiais su kolega mokytoju Michaelu Feinbergu įsteigė *KIPP*. – Jie šiek tiek vargsta su rašymo įgūdžiais. Bet kai jie iš čia išvyksta, jie sublizga matematikos srityje.“

Dabar yra daugiau kaip penkiasdešimt *KIPP* mokyklų visose Jungtinėse Valstijose, ruošiamasi atidaryti dar daugiau. *KIPP* programa atstovauja vienai iš daugiausia žadančių naujų pedagogikos koncepcijų Amerikoje. Bet jos pasisekimą geriausia suprasti ne per jų mokymo programą, mokytojus, išteklius ar kokias nors institucines inovacijas. *KIPP* greičiau yra organizacija, kuriai sekasi dėl rimto požiūrio į kultūrinio paveldo idėją.

2.

XIX amžiaus pradžioje grupė reformatorių mėgino sukurti Jungtinėse Valstijose valstybinio švietimo sistemą. Tuo metu valstybinės mokyklos statusą atitiko atsitiktinis vietinių vieno kambario mokyklų⁵² ir perpildytų miesto klasių, išsibarsčiusių po visą šalį, rinkinys. Kai mo vietovėse mokyklos dirbdavo per visą vasarą, o pavasarį ir rudenį jas uždarydavo, kad vaikai galėtų padėti įtemptu sėjos ir derliaus nuėmimo sezonų metu. Miestuose daugelyje mokyklų atsispindėjo ilgi ir chaotiški tėvų iš darbininkų klasės darbo grafikai. Reformuotojai norėjo užtikrinti, kad visi vaikai lankytų mokyklą ir kad valstybinė mokykla būtų bendrojo lavinimo ta prasme, kad visi vaikai būtų pakankamai mokomi, išmoktų skaityti, rašyti, atlikti pagrindinius aritmetikos veiksmus ir funkcionuotų kaip produktyvūs piliečiai.

Bet, kaip pažymi istorikas Kennethas Goldas, ankstyvieji švietimo sistemos reformatoriai taip pat be galo rūpinosi tuo, kad vaikai nebūtų *per daug* mokomi. Pavyzdžiui, 1871-aisiais JAV švietimo komisijos narys publikavo Edwardo Jarviso pranešimą apie „ryšį tarp mo-

⁵² Vieno kambario mokyklos (*One-room school*) – XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje JAV, Kanadoje, Australijoje ir kt. veikusios kaimo mokyklos, kur vienas mokytojas bendroje patalpoje mokydavo visus vietas mokinius. – Vert. past.

kymosi ir pamišimo“. Jarvisas ištyrė 1741 pamišimo atvejį ir padarė išvadą, kad „per didelis mokymasis“ buvo 205 atvejų priežastis. „Mokymasis duoda pradžią didelei daliai psichikos sutrikimų priežasčių“, rašė Jarvisas. Panašiai ir valstybinio švietimo pionierius Masačusetse Horace'as Mannas manė, kad per didelis mokslo krūvis daro „labai pražūtingą įtaką mokinių charakteriui ir įpročiams... Neretai per didelis proto stimuliavimas sužaloja sveikatą.“ To meto švietimo žurnaluose nuolat buvo nerimaujama dėl per didelio mokinių apkrovimo ar jų prigimtinių gebėjimų susilpninimo per daug mokantis.

Reformatoriai, rašo Goldas:

siekė sutrumpinti mokymosi laiką, nes ilgi atokvėpio laikotarpiai galėjo apsugoti protą nuo pakenkimo. Vadinasi, reikia panaikinti šeštadienines pamokas, sutrumpinti bendrą pamokų trukmę per dieną ir pailginti atostogas – visa tai buvo padaryta XIX amžiuje. Mokytojai buvo įspėjami, kad „kai [mokiniai] privalo mokytis, jų kūnų neturėtų išvarginti judėjimo suvaržymas, o protų neturėtų gluminti ilgai trunkantis darbas“. Poilsis taip pat turėjo teikti tam tikrų pažintinių ir analitinių įgūdžių stiprinimo galimybių. Kaip teigė vienas žurnalo *Massachusetts Teacher* autorius, „toku būdu palengvinus įtampą, lydinčią dabartinį mokymąsi, tie berniukai ir mergaitės, lygiai taip pat kaip vyrai ir moterys, įpranta galvoti, mąstyti ir savarankiškai daryti išvadas, neatsižvelgdami į tai, ko juos moko, ir į kitus autoritetus.“

Ši idėja – kad pastangos turi būti suderintos su poilsiu – žinoma, negali labiau skirtis nuo azijietiško supratimo apie mokymąsi ir darbą. Bet vėlgi, azijiečių pasaulėžiūrą suformavo ryžių laukai. Perlo upės deltoje ryžių ūkininkas per metus nuimdavo du, o kartais ir tris derlius. Žemė būdavo paliekama pūdymui labai trumpam laikui. Tiesą sakant, viena iš nepaprastų ryžių auginimo ypatybių yra tai, kad dėl maistingų medžiagų, kurias atneša drėkinimo sistemoje naudojamas vanduo, kuo labiau žemės sklypas yra kultivuojamas, tuo jis derlingesnis.

O vakarietiškame žemės ūkyje yra priešingai. Jei laukas nepaliekamas pūdymui kas keletą metų, dirvožemis nualinamas. Laukai tušti

kiekvieną žiemą. Sunkų pavasario sėjos ir rudeninio derliaus nuėmimo darbą tiksliai tarsi laikrodis keičia lėtesnis vasaros ir žiemos ritmas. Štai tokią logiką reformuotojai ir pritaikė jaunų protų lavinimui. Naujas idėjas formuluojame remdamiesi analogija, eidami nuo to, ką žinome, prie to, ko nežinome, o reformuotojai žinojo būtent žemės ūkio sezonų kaitos ritmą. Protas turi būti lavinamas. Bet ne per daug, kad nebūtų nualintas. O kas apsaugo nuo nualinimo grėsmės? Ilgos vasaros atostogos – specifinis ir savitas amerikiečių palikimas, kuris turi didelę reikšmę šiandienos mokinių mokymosi būdai.

3.

Vasaros atostogos yra retai minima tema Amerikos pedagogų debatuose. Tai laikoma pastovia ir neliečiama mokyklinio gyvenimo ypatybe, kaip kad vidurinės mokyklos futbolo komanda ar mokslo metų baigiamasis šokių vakaras. Bet pažvelkite į šiuos pradinės mokyklos testų rezultatus ir pagalvokite, ar stipriai nesusvyravo jūsų tikėjimas ilgų vasaros atostogų verte.

Šie skaičiai paimti iš tyrimo, kurį atliko Johno Hopkinso universiteto sociologas Karlas Alexanderis. Alexanderis stebėjo 650 pirmųjų metų progresą Baltimorės valstybinėse mokyklose, tikrindamas, kiek balų jie gavo iš matematikos ir skaitymo įgūdžių egzamino, vadinamo Kalifornijos mokymosi pasiekimų testu. Tai penkerių pirmųjų metų pradinėje mokykloje skaitymo rezultatai, suskirstyti pagal socioekonominės klases – žemesnioji, vidurinioji ir aukštesnioji.

Klasė	1 klasė	2 klasė	3 klasė	4 klasė	5 klasė
žemesnioji	329	375	397	433	461
vidurinioji	348	388	425	467	497
aukštesnioji	361	418	460	506	534

Pažvelkite į pirmą stulpelį. Iš pradžių, pirmoje klasėje, tarp mokinių žinių ir gebėjimų yra reikšmingas, bet ne triuškinamas skirtumas. Pirmokai iš turtingiausių šeimų turi 32 balų persvarą prieš pirmokus iš skurdžiausiai gyvenančių šeimų – ir, beje, pirmokai iš skurdžių šeimų Baltimorėje *tikrai* gyvena skurdžiai. Dabar pažūrėkime į penktos klasės stulpelį. Tuo metu, praėjus ketveriems metams, pradžioje buvęs kuklus atotrūkis tarp vaikų iš turtingų ir skurdžių šeimų padidėja daugiau nei dvigubai.

Šis „pasiekimų skirtumo“ reiškinys yra nuolat nustatomas ir įprastai sukelia vieną iš dviejų reakcijų. Pirmoji yra tokia, kad nepasiturintys vaikai tiesiog neturi tokio paties įgimto gebėjimo mokytis kaip kad vaikai iš labiau privilegijuotos aplinkos. Jie nėra tokie protingi. Antra, truputį optimistiškesnė išvada yra tokia, kad tam tikru atžvilgiu mūsų mokyklos netinka varganiems vaikams: mes paprasčiausiai nepakankamai gerai mokome juos įgūdžių, kurių jiems reikia. Bet štai čia Alexanderio tyrimas pasidaro ypač įdomus, nes pasirodo, kad nė vienas iš šių paaiškinimų nėra panašus į tiesą.

Baltimorėje Kalifornijos mokymosi pasiekimų testas vaikams buvo duodamas ne tik kiekvienų mokslo metų pabaigoje, birželio mėnesį. Testas jiems taip pat buvo duodamas rugsėjį, iškart po vasaros atostogų. Alexanderis suprato, kad antrojo testavimo rezultatai sudarė jam sąlygas padaryti truputį kitokią analizę. Jei jis patikrintų skirtumą tarp mokinio rezultatų mokslo metų pradžioje rugsėjo mėnesį ir jo gautų rezultatų kitą birželį, galėtų tiksliai nustatyti, kiek jis ar ji išmoko per mokslo metus. O jei jis patikrintų skirtumą tarp mokinio rezultatų birželį ir paskui kitą rugsėjį, tai galėtų įvertinti, kiek mokiniš išmoko per vasarą. Kitaip tariant, galėtų išsiaiškinti – bent jau iš dalies – kiek pasiekimų skirtumas priklauso nuo to, kas vyksta per mokslo metus, ir kiek tai susiję su tuo, kas vyksta vasarą.

Pradėkime nuo mokslo metų pasiekimų. Ši lentelė parodo, kiek balų padidėjo mokinių testų rezultatai nuo rugsėjo, kai jie pradėjo eiti į mokyklą, iki mokslo metų pabaigos birželį. Stulpelyje „Iš viso“ pateikti susumuoti mokymosi klasėje pasiekimai per visus penkerius metus pradinėje mokykloje.

Klasė	1 klasė	2 klasė	3 klasė	4 klasė	5 klasė	Iš viso
žemesnioji	55	46	30	33	25	191
vidurinioji	69	43	34	41	27	216
aukštesnioji	60	39	34	28	23	186

Čia matome visiškai kitokią situaciją nei pirmoje lentelėje. Iš pirmosios testo rezultatų lentelės atrodė, kad skurdžiau gyvenančių šeimų vaikams kažkodėl mokykloje nesiseka. Bet čia aiškiai matome, kad tai netiesa. Pažvelkite į stulpelį „Iš viso“. Per penkerius metus pradinėje mokykloje vargingi vaikai „pralenkė išmokimu“ turtingus vaikus 191 prieš 186 balus. Nuo vidurinėsios klasės vaikų jie atsiliko tik labai nedaug ir, tiesą sakant, vienais metais, antroje klasėje, jie išmoko daugiau nei vidurinėsios ar aukštesniosios klasės vaikai.

Dabar tiesiog pažiūrėkime, kaip pasikeičia skaitymo rezultatai per vasaros atostogas.

Klasė	Po 1 klasės	Po 2 klasės	Po 3 klasės	Po 4 klasės	Iš viso
žemesnioji	-3,67	-1,70	2,74	2,89	0,26
vidurinioji	-3,11	4,18	3,68	2,34	7,09
aukštesnioji	15,38	9,22	14,51	13,38	52,49

Ar matote skirtumą? Pažvelkite į pirmą stulpelį, kuris įvertina, kas nutinka per vasarą po pirmosios klasės. Sugrįžus rugsėjį turtingiausiųjų vaikų skaitymo rezultatai šokteli daugiau nei 15 balų. Po atostogų sugrįžus vargingiausiems vaikams, jų skaitymo rezultatai *nukrinta*

beveik 4 balais. Per mokslo metus vargingieji vaikai gali turtinguosius pralenkti išmokimu. Bet per vasarą jie toli nuo jų atsilieka.

Dabar pažiūrėkite į paskutinį stulpelį, kur susumuoti visų vasarų laimėjimai nuo pirmos iki penktos klasės. Vargingųjų vaikų skaitymo rezultatai padidėja 0,26 balo. *Kalbant apie skaitymo įgūdžius, neidami į mokyklą vargingieji vaikai nieko neišmoksta.* Turtingųjų vaikų skaitymo rezultatai atvirkščiai – milžiniškai kyla 52,49 balo. Faktiškai visa persvara, kurią turtingi mokiniai turi prieš varginguosius, atsiranda dėl skirtumo, kaip privilegijuoti vaikai mokosi, kai jie yra *ne* mokykloje.

Ką mes matome? Labai reali tikimybė, kad tai tų skirtingų vaikų auklėjimo stilių, apie kuriuos kalbėjome skyriuje apie Chrisą Langaną, pasekmės mokymuisi. Prisiminkite Alexą Williamsą, devynmetį iš Annette Lareau tyrimo. Jo tėvai tiki koordinuotu ugdymu. Jis vedamas į muziejus ir įrašomas į specialias programas, važiuoja į vasaros stovyklas, kuriose mokosi. Kai jis namie nuobodžiauja, ten yra daug knygų, o jo tėvai kaip savo atsakomybę suvokia jo aktyvaus domėjimosi supančiu pasauliu palaikymą. Nesunku įsivaizduoti, kaip Alexas patobulintų skaitymo ir matematikos žinias per vasarą.

Bet ne Katie Brindle, maža mergaitė iš kitos barikadų pusės. Šeima neturi pinigų, kad išsiųstų ją į vasaros stovyklą. Mama jos nevežioja į specialius užsiėmimus, ir jos namai nėra pilni knygų, kurias ji galėtų skaityti nuobodžiaudama. Turbūt yra tik televizorius. Ji vis tiek gali nuostabiai praleisti atostogas, susirasdama naujų draugų, žaisdama lauke, eidama į kino teatrus, leisdama tokias nerūpestingas vasaros dienas, apie kokias visi svajojame. Tačiau nė vienas iš tų dalykų nepagerins jos matematikos ir skaitymo įgūdžių, ir su kiekviena nerūpestinga savo vasaros diena ji vis labiau atsilieka nuo Alexo. Alexas nebūtinai yra protingesnis už Katie. Jis tiesiog pralenkė ją mokymusi: per vasarą jis kelis ištikus mėnesius mokosi, kai ji tuo metu žiūri televizorių arba žaidžia kieme.

Alexanderio darbas parodo, kad viskas yra atvirkščiai nei apie švietimą buvo kalbama Jungtinėse Valstijose. Daugybė laiko sugaišta kalbant apie klasių sumažinimą, mokymo programų perrašymą, naujo blizgančio nešiojamojo kompiuterio kiekvienam mokiniui nupirkimą ir mokyklų finansavimo didinimą – visa tai daroma manant, kad kažkas yra iš esmės negerai mūsų mokyklų darbe. Bet prisiminkime antoną lentelę, kuri rodo, kas vyksta tarp rugsėjo ir birželio. Mokyklos yra *veiksmingos*. Vienintelė mokyklų problema, susijusi su vaikais, kuriems nesiseka, yra tai, kad jiems to nepakanka.

Alexanderis, tiesą sakant, atliko labai paprastą skaičiavimą, kad parodytų, kas įvyktų, jei Baltimorės vaikai lankytų mokyklą ištisus metus. Atsakymas toks, kad baigdami pradinę mokyklą vargingų tėvų vaikai ir turtingų tėvų vaikai mokėtų matematiką ir skaitymą beveik vienodu lygiu.

Staiga azijiečių pranašumo matematikos srityje priežastys tampa net dar akivaizdesnės. Mokiniai Azijos mokyklose neturi ilgų vasaros atostogų. Kodėl turėtų būti kitaip? Kultūra, kuri tiki, kad kelias į sėkmę klotas kėlimusi prieš aušrą 360 dienų per metus, vargu ar duotų savo vaikams ištisus tris laisvus vasaros mėnesius. Mokslo metai Jungtinėse Valstijose vidutiniškai trunka 180 dienų. Pietų Korėjoje mokslo metai tęsiasi 220 dienų. Japonijoje – 243 dienas.

Vienas iš klausimų, kuris užduodamas dabartiniame matematikos teste, pateikiamame mokiniams visame pasaulyje, yra toks: kiek anksčiau per pamokas mokytųsi temų aprėpė algebros, skaičiavimo ir geometrijos klausimai. Japonijos dvyliktokų atsakymas buvo 92 procentai. Štai ėjimo į mokyklą 243 dienas per metus vertė. Jūs turite laiko išmolti visko, ką reikia išmolti, – ir turite mažiau laiko tai pamiršti. Amerikos dvyliktokai į tą patį klausimą atsakė, kad 54 procentai. Amerikoje nėra mokyklos problemos jos vargingiausiems mokiniams. Yra vasaros atostogų problema, ir tai yra problema, kurią *KIPP* mokyklos mėgina išspręsti. Jie nusprendė pritaikyti ryžių laukų pamokas skurdiems Amerikos miestų rajonams.

4.

„Pamokos jiems prasideda 7:25, – sako Davidas Levinas apie Bronkso *KIPP* akademijos mokinius. – Iki 7:55 visiems vyksta vadinamoji mąstymo įgūdžių pamoka. Kiekvieną dieną jie devyniasdešimt minučių mokosi anglų kalbos, devyniasdešimt minučių matematikos, išskyrus penktokus, kurie matematikos mokosi dvi valandas per dieną. Valanda gamtos mokslams, valanda socialiniams mokslams, valanda muzikos bent du kartus per savaitę, galiausiai valanda ir penkiolika minučių orkestre. Visi lanko orkestrą. Diena tęsiasi nuo 7:25 iki 17 valandos. Po penkių – namų darbų klubai, palikimas po pamokų ir sportinės treniruotės. Vaikai čia būna nuo 7:25 iki 19 valandos. Paėmus vidutinę dieną, atmetus priešpiečius ir pertraukas, mūsų vaikai mokydamiesi praleidžia 50–60 procentų daugiau laiko, nei tradicinių valstybinių mokyklų mokiniai.“

Levinas stovėjo pagrindiniame mokyklos koridoriuje. Buvo pietų metas, ir mokiniai, visi vilkėdami *KIPP* akademijos marškinėlius, ramiai drausmingomis eilėmis vaikštinėjo. Levinas sustabdė mergaitę, kurios marškinėlių apačia buvo išlindusi. „Kai turėsite galimybę, būkite maloni“, – šūktelėjo jis, pavaizduodamas rūbų susikamšymo judesį. Jis tęsia: „Šeštadieniais jie ateina nuo 9:00 iki 13:00. Vasarą – nuo 8:00 iki 14:00.“ Sakydamas „vasarą“, Levinas kalba apie faktą, kad *KIPP* mokiniai turi tris papildomas savaites pamokų liepos mėnesį. Juk šie vaikai yra kaip tik tokie – iš mažas pajamas uždirbančių šeimų, kurias Alexanderis pripažino atsiliekančiais ilgų vasaros atostogų metu, taigi *KIPP* atsakas yra paprasčiausiai atsisakyti ilgų vasaros atostogų.

„Pradžią būna sunki, – tęsia jis. – Artėjant dienos pabaigai jie nebenustygsta vietoje. Tam reikia ištvermės, tam reikia motyvacijos. Tam reikia paskatinimų, apdovanojimų ir žaidimų. Tam reikia senos geros disciplinos. Ir visa tai sudedi į krūvą. Mes čia daug kalbame apie ištvermę ir savikontrolę. Vaikai žino, ką reiškia šie žodžiai.“